

NARUSZAĆ (25) *vb impf*

Oba a jasne.

inf naruszać (2). ◇ *praes 3 sg* naruszã (2). ◇ *2 pl* naruszãcie (1). ◇ *3 pl* naruszają (5). ◇ *con 2 sg m* byś naruszãł (1). ◇ *3 sg m by* naruszãł (2). ◇ *3 pl m pers by* naruszali (1). ◇ *pass inf* naruszać się (1). ◇ *impers praes* naruszã się (1). ◇ *part praes act* naruszając (9).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVII w. s.v. naruszyć.

Uszkadzać istniejący, przeważnie zadowolający stan; nadwerężyć, osłabiać; umniejszać; oppugnare Modrz; *convellere, delibare, delumbare, exulcerare, frangere, infirmare, infringere, labefactare, suboffendere, violare* Cn (25) :

naruszać co (1): *BiałKat* 371 *cf Szereg.*

Szereg: »obrażać i naruszać« (1): Nie málac to rzecz iest: bliźnégo śwého w thák wielkich y ták ciężkich rzeczách/ które ciáło/ máiętności/ poczćiwóść/ y zbáwienie obrażáią/ y náruřzáią/ thák ládá iáko zdrádlíwie omylác *BiałKat* 371.

a. *O abstraktach* (24) : mi tam was mami iako Cuřtodes et adminiřtratores, chcąc abićcie do gladali á náruřzac niedali *PapřUp* D4.

naruszać czego (po przeczeniu) (14): *PatKaz I* 9v; bo ych m. kazdey rzeczy za woliã a za chwciã yey m. pomagacz chcã tile yle sye ych M. godzycz bedzie bespyeczenstwa swego nyenarvfchayacz *LibLeg* 10/115; *GroicPorz* p, r4; *WujJud* 4v; *CzechRozm* 138; *ActReg* 45; *LatHar* 592; *WujNT* 525; De pactis et foederibus, zwyczáynych, nowych fie wyřtrégác, abřolutum dominium nienáruřzáiąc. *SarnStat* 125, 870; Wolności fię też tem niczyiey nie náruřzy/ iáko fię inřzemi Conřtutuciãmi wolności nie náruřza *GrabPospR* K4. *Cf naruszać czego komu; czego czym.*

naruszać czego (po przeczeniu) komu (1): WSzytkie vcźciwe żárty y wřzytkie rádości/ Ktore nie náruřzãcie mądрым poczćiwóści. [...] Wřzytkie fię bez odwłoki w dom ten cny poznoście *SkorWinsz* A2.

naruszać czego (po przeczeniu) czym (1): przedfię onã śwã dobrotliwością y miłofierdziem wielkim/ řprawiedliwości nie náruřza. *CzechRozm* 219.

naruszać co (1): *BiałKat* 371 *cf znac. ogólne Szereg.*

W przeciwstawieniu: »naruszać ... zdobić i rozmnażać« (1): vřtáwy: ktore nietylko wiáry prawdźiwey/ y chwały Bofkíey niwczým nienáruřzáią; ále owřzem onę zdobiã y rozmnażáią. *WujJud* 4v.

W charakterystycznych połączeniach: (nie) *naruszać absolutum dominium, bezpieczeństwo, chwały boskiej, dożywocia, kontraktu, przyjaźni, przywilejow* (2), *wiary, wolności, zapisow przymiernych [= pokojowych]*; *naruszać zbawienie.*

Zwroty: »czci, poczesności nie naruszać« [szyk zmienny] (1:1): *PatKaz I* 9v; w řprawách ktore czći nie náruřzáią/ Rękoymia muři wřzytki brzemioná dłuźnikowo ná řye przyiãc. *GroicPorz* r4.

»niwczým, nic, namniej nie naruszać« (3:1:1): yako řczyernya chãdoga roza powřtaye ořtrego [...] nycz przete nyenaruffa poczeřnořczy maryey acz z yeuy vyřzla *PatKaz I* 9v; *WujJud* 4v; *CzechRozm* 138; *LatHar* 592; *SarnStat* 870.

»(nie) naruszać poczciwości, utciwości; poczciwość naruszać« (2;1;1): *GroicPorz* p3; *BiałKat* 371; Bo ci nárufzáią poczcíwości [*Oppugnant omnes pudicitiam*]/ ktorzi przed oczy ludzkie vkázuią fprofne málówanía *ModrzBaz* 53; *SkorWinsz* A2.

»sprawiedliwości nie naruszać« (2): *CzechRozm* 219; Náuczyłem fię ftąd twego niewyczerpánego fądu fię lękác/ który karzełz fprawiedliwego z złośliwym/ namniey fprawiedliwości nie nárufzáiąc. *LatHar* 592.

Szeregi: »obrażać a (i) naruszać« (2): profzę cię/ ábyś wízu Rzymian nie obrażał/ á nie náruszał wiary Apoftolíkimi wíty pochwaloney. *WujNT* 525. *Cf* *znaczn.* *ogólne Szereg.*

»ani się naruszać ani rozrywać« (1): ábyfmy Vniią Wielkiego Księftwá Litewfkiego z Koroną Polfką/ [...] ku tákiemu końcowi y fktukowi przywiedli: iákoby nigdy niczym áni fie nárufzáć/ áni nigdy rozrywác niemogłá. *SarnStat* 1026.

α. *O prawach, przymierzach itp.: łamać, gwałćić (8) :*

naruszać czego (poprzeczeniu) (5): *LibLeg* 7/32, 10/150v; cosłowem naszym Krolewskim strzymać obiecuiemy nie naruszaiąc Przywileiow tych, ktorzy dotego należą. *ActReg* 45; *SarnStat* 1171. *Cf* *naruszać czego na czym.*

naruszać czego (po przeczeniu) na czym (1): infze ćiotki brały kazda zołobna, (na thym Contractu nie naruszaiąc) *ZapKościar* 1580/14v.

naruszać co (1): áby [...] teź v nas byli poftánowieni dozorce lub ftróżowie praw: ktorychby wrząd był/ nietylko fáme⁸⁰ gołego pífmá praw przyftrzegác/ ále y przeciwko tym ktorziby ie nárufzáli [*corruptoribus*] mocnie ftać *ModrzBaz* 95v.

Zwroty: »niwczym nie naruszać« (3): chczą wtheyze przyassny y wdobrem szanfziczthwie sthalye się zachowacz y yey nygdy nywczem nyenarvfzacz. *LibLeg* 7/32, 10/150v; *SarnStat* 1171.

»praw(a) (nie) naruszać (4): *ModrzBaz* 95v; y rzek Krolowi oten Prziwilei Alexandrow abi go wcale zachował/ á pamietal naprzifiege Iwa/ wolnoći y praw zebi nienarufzał *PaprUp* I; *SarnStat* 870, 1171.

Synonimy: niszczyć, obrażać, psować.

Formacje współrdzenne *cf* RUSZAĆ.